İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 36, 2017, 83-102

MISIR EDEBİYATINDA KÖY ROMANLARI

Asiye Çelenlioğlu*

Öz

Bu makalede, Mısır edebiyatında romantizm ve realizm yazarları için vazgeçilmez bir unsur olan köy insanının, toprak reformunun yapıldığı 1952 yılına kadar hikâye ve romanlardaki görüntüsü ele alınacaktır. Mısır halkının % 82'sini oluşturan çiftçi karakterinin toprak tutkusu, yaşam tarzı başta olmak üzere; Mısır'ın geçirdiği siyasî ve ekonomik şartların sonucu olarak ortaya çıkan fakirlik olgusunun ana temayı oluşturduğu bu romanlar, kullanılan dekor açısından da roman sanatının bütününde farklı bir yere sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Mısır, Edebiyat, Roman, Köy, Feodalite, Çiftçi.

***

Abstract

Village Novels in Egyptian Literature

This article concerns the literary image of Egyptian village people. Until 1952, when land reform was implemented, this image was an indispensable fact for authors of romance and realism in Egyptian literature. Novels and stories were based on farming people's way of life and ambition to have farmland, that is, on a group that comprised 82% of the Egypt populace. Poverty, along with Egypt's economic and political conditions, is the main theme of these novels. Thus the novels of Egypt have a unique place among literary novels.

Keywords: Egypt, Literature, Novel, Village, Feudalism, Farmer.

* Dr., Ataşehir Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi Arapça Öğretmeni, asiyecelenli@windowslive.com, Orcid ID:orcid.org/0000-0003-3197-592X

Giriş

1. 18. Yüzyıldan İtibaren Mısır'da Çiftçi Profilini Şekillendiren Ekonomik ve Siyasi Hayat

Köy romanlarında geçen "iktaî" kelimesinin karşılığı olarak kullanılan feodalite, devletin ve büyük toprak ağalarının mülkiyetine ait topraklarda çalışan çiftçinin ekonomik sıkıntısının en büyük sebeplerinden biridir. Bu düzen tarım ekonomisi sistemi ile Mısır'ın yüzyıllar boyu valiler tarafından yönetilmesinin bir zorunluluğu olarak ortaya çıkmıştır.

Mısır'da 18. yüzyıl sonuna kadar tarımsal topraklar devlet mülkü sayılmıştır. Suni sulamanın uygulandığı topraklarda yüksek ürün elde edebilmek için devlet; kuyu açmak, göller meydana getirmek, kanallar açmak, nehir sularını düzene sokmak, taşkınlara karşı mahsulü korumak gibi birçok sulama projelerini gerçekleştirmek zorundadır. Bu da tarım yapılan topraklar üzerine merkeziyetçi bir devlet iktidarının kurulmasını gerektirir. Tarım topraklarının böylece devletleştirilmesi, değerden özel mülk sahiplerinin değil, hükümdar ve memurların yararlanması sonucunu getirmiştir.[1]

Kavalalı Mehmed Ali Paşa döneminde yapılan düzenlemelerle eski mültezimler[2] yeni reform tarafından mülksüzleştirilmiş ve toprağın bir kısmı yeni seçkinlere verilmiştir. Bu seçkinler; vali, ailesi ve maiyetinin yanı sıra yönetimle işbirliği yapmış olan yerli Mısırlılardan oluşmaktadır. Memlükler döneminde köy reisleri (Şeyhü'l-Beled veya Umde) olan yerli Mısırlı ileri gelenler (âyân), yeni yönetim tarafından da kullanılmış bunlara vergilerin toplanması ve genel olarak köy düzeninde devleti temsil görevi verilmiştir. Bu kırsal yöneticileri yeni işlevleri nedeniyle ödüllendirmek üzere, her 105 feddan[3] toprağın %5'i kadarı onlara tahsis edilmiş, yerli derebeyleri bu kırsal ileri gelenler grubundan, yani âyânlardan oluşmuştur.[4]

---

1 Enver Abdulmelik, *Çağdaş Arap Düşüncesi*, Çev. Adnan Cemgil, İstanbul, 1971, s. 244.

2 Osmanlı toprak sisteminde açık artırma usulüyle belirli eyaletleri (özellikle merkezden uzak olanları) kiraya vermeye iltizam, iltizam sahibi olan kişiye de mültezim denirdi. Bu yolla elde edilen para doğrudan devlet kasasına giderdi. Bkz. Mehmet Genç, "İltizam", *DİA*, C: 22, İstanbul, 2000, s. 154-158.

3 Feddan: Mısır, Suriye, Sudan ve Umman'da kullanılan bir ölçü birimi. 1 feddan yaklaşık 4200 m^2'ye denk gelmektedir.

4 Afaf Lutfi Al-Sayyid Marsot, *Mısır Tarihi: Arapların Fethinden Bugüne*, Çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul, 2010, s. 58.

Arazi vergisi toplama güçlüğü çekilen bazı köylerde buna çözüm bulmak için vergileri toplama işi, nüfuz sahibi güçlü kişilere ve yüksek rütbeli subaylara verilmiş, bu uygulama zamanla vergi borcu biriken köylülerin arazilerini borçları karşılığında elden çıkarmalarına yol açmıştır. Her şartta üretimin arttırılması talep edildiği için araziler, vergileri ödemeyi taahhüt eden zenginlere emanet olarak verilmeye başlanmış, köylüler kendi topraklarında ücretle ya da mahsulün bir kısmı karşılığında çalışan işçiler konumuna gelmişlerdir. Saîd Paşa döneminde çıkarılan bir kanunla müteahhitlere on beş yıldan fazla emanet aldıkları topraklara el koyma hakkı verilmiştir. Hıdiv İsmail Paşa döneminde çiftçilerin topraklarını geri almak için açtıkları dava, arazi kanununda bulunan; "Bir toprağa el koyma tarihinin üzerinden on beş yıl geçmiş ise artık dava edilemez" maddesi gerekçe gösterilerek reddedilmiştir.[5]

Her şeye rağmen kendi toprağını ekebilenler, yabancılara sağlanan imtiyazlar yüzünden mahsullerini gerçek değerinde satamamış ve yıldan yıla zarar ederek arazisini rehin vermek zorunda kalmıştır. Rehin yasasına göre borcunu zamanında ödeyemeyen çiftçi, arazisini terk etmiş, Kavalalı Mehmed Ali Paşa'dan itibaren son kırk yıllık dönemde araziler, içlerinde Çerkezlerin, Avrupalıların ve yerli subayların bulunduğu üst tabakanın eline geçmiştir. [6]

İngiltere'nin Mısır'ı işgalinin önünü açan Urâbî isyanı da Albay Urâbî ve bir grup Mısırlı subayın 1881'de köy kökenli Mısırlıların erlikten yükselerek subay statüsüne geçmelerini engelleyecek bir yasayı protesto etmeleri neticesinde çıkmıştır.

İngiliz işgali altında içtimaî, iktisadî ve siyasî açıdan zaten kötü durumda olan Mısır halkı, 1914 yılında İngiltere'nin Mısır'ı himayesi altına aldığını ilan etmesiyle her kademede daha da büyük bir sıkıntı içine düşmüştür. Geçiminin büyük bir kısmı pamuğa dayalı olan Mısır çiftçisi, I. Dünya Savaşı'nın başında İngiltere'nin kendi çıkarlarını gözeten projeleri ile ekonomik kriz yaşamaya başlar. Dokuma fabrikalarına ucuz hammadde sağlamak için pamuk üretimini destekleyen İngiltere, ekonomisini savaşa göre planlayıp pamuk ithalatını yavaşlatınca büyük toprak sahipleri ile küçük toprak sahiplerinin şikâyetleri artmaya başla-

[5] Ali Berekât, *el-Mevkıfu mine'l-Ecânib fi's-Sevreti'l-Arabiyyeti Mısır li'l-Mısrıyyîn*, el-Ehram, 1981, s. 240-245.
[6] Ramazan Balcı, *Kuşatılmış Vatan*, İstanbul, 2011, s. 34.

mıştır. Hükümet bu krizi aşmak için 22 Eylül 1914 tarihinde çıkardığı fermanla pamuk ekim alanlarının azaltılacağını duyurmuş, pamuk fiyatları hızla düşmeye başlamıştır. Bankalar pamuk kredilerini düşürdüğü gibi prim ödemelerindeki tutumunu da sertleştirmiş, hükümet vergilerin zamanında toplanmasında, devlet fonları ve ziraat bankası eski borçlarının tahsilinde zorluk çıkaranlara karşı şiddet kullanacağını duyurmuştur.[7]

Bu şartlar altında borcunu kapatmak isteyen çiftçi ya takılarını satmak ya da tefeciden borç almak zorunda kalmıştır. Büyük mülk sahiplerini de etkileyen bu durum daha çok küçük çiftçi ile toprak kiralayan fakir köylüyü zor duruma düşürmüştür. Vergisini ödemek için binek hayvanından tarlada kullandığı tarım aletlerine kadar sahip olduklarını satmak zorunda kalan çiftçiler; haciz olayları karşısında polise taş atmak, barikat kurmak, telefon hatlarını kesmek gibi davranışlar sergilemişlerdir. İdarecilerin zor kullanarak çiftçileri evlerinden atması, vergi karşılığı olarak mahsullerini gasp edip satması, çiftçilerin öfkelerini kabartan olaylardandır. [8]

İngiltere 1939'da ikinci kez savaşa girdiğinde Mısır, sıkıyönetim ilan ederek ve Almanya ile diplomatik ilişkilerini keserek anlaşma hükümlerini yerine getirmiştir. Savaş zamanı çıkan fiyatlar yükselmiş, stokçuluk başlamıştır. Mısırlılar buğday kıtlığından müttefik askerlerin varlığını sorumlu tutmuşlardır.[9]

Bütün bu şartlar altında zenginlerle yoksullar arasında uçurum giderek derinleşmiştir. 1952'de Mısır toprak sahiplerinin binde dördü, ülkenin tarım arazisinin %35'ini elinde bulundurmaktadır. Terazinin öteki ucundaki toprak sahiplerinin %94'ünün elinde ekilebilir toprakların sadece % 35'i vardır. Birinci grubun ortalama arazisi 170 feddan, ikinci grubun ortalama arazisiyse 0,8 feddandır. Toprak dağılımındaki büyük eşitsizlik büyük toprak sahiplerinin servetlerini arttırırken küçük toprak sahiplerini yoksullaştırmış, onları borçlarını ödemek için topraklarını satmak zorunda bırakmıştır. Ne toprağı olan ne toprak kiralayabilen köylülerse, geçimleri için sadece kendi emeklerine güvenmek zorunda kalmışlardır. Savaş

[7] Mustâfa en-Nahhâs, *Siyasetü'l-İhtilâl Ticahe'l-Hareketi'l-Vataniyye min 1914-1936*, Kahire, el-Heyetu'l-Mısriyyeti'l-Amme li'l-Kitab, 1985, s. 25.

[8] en-Nahhâs, *age*, s. 27.

[9] al-Sayyid Marsot, *age*, s. 100.

sonrası yıllarda koşullar iyice ağırlaşmış, kırsal nüfusun yarısından fazlasını oluşturan bu grubun sayısı artarken gelirleri azalmaya devam etmiştir.[10]

Bu durum 23 Temmuz 1952'de bir grup subayın hükümeti darbeyle ele geçirmesi sonucu 1953'te krallığın kaldırılıp Mısır Cumhuriyeti'nin kurulmasına kadar devam etmiştir. Subaylar Nasır'ın liderliğinde hükümetin icra kurulu olarak görev yapacak bir 'Devrim Komuta Konseyi' (DKK) kurmuşlardır. DKK'nın en çok takdir edilen başarısı, 1952 yılının eylül ayında çıkartılan tarım reformu yasası olmuştur. Yasa, bir kişinin en çok sahip olacağı araziyi 200 feddan olarak sınırlamaktadır. Bu miktarın fazlasını devlet alıp, beş feddandan az toprağı olan köylülere dağıtacak, toprak sahiplerine Mısır devlet bonosu verilecektir. Kral ailesinin toprakları ve gayrimenkullerine el konulup, dağıtım programına dâhil edilmiştir. Reform toprak sahibi sınıfların bütün servetlerini ellerinden almasa da topraklarının sınırlaması, Mısır toplumu içinde etkinliklerinin azalmasına katkıda bulunmuştur. Toprak reformu hatalı uygulanmışsa da eski toplumsal, ekonomik ve siyasal düzeni reddettiğini göstermiştir.[11]

Mısır toplum yapısı içinde büyük yer tutan çiftçi kesimin ülkenin coğrafi ve siyasî şartlarından kaynaklanan yaşam koşulları edebiyata da aksetmiş, bunlar arasında Abdurrahmân eş-Şarkâvî yazdığı toplumcu gerçekçi romanlarıyla köy hayatını, köylünün duygu ve düşüncelerini, yaşam tarzını en iyi betimleyen yazar olmuştur.

2. Mısır Edebiyatında Köy Romanlarının Özellikleri ve Çiftçi Tiplemesi

Kılıç kuşanmanın, ata binmenin, ganimet toplamanın övünç sebebi olduğu Arap toplumunda çiftçilik hor görülen bir meslektir. Aşk şiirlerine bile savaş sahnelerinin mukaddime yapıldığı cahiliye dönemini bir tarafa bırakırsak, İslâmî Arap edebiyatında da nadir olarak kendisinden söz edildiğini görürüz. Sadece İbn-i Haldun (1332-1408) tarih, iktisat, sosyoloji ve siyaset gibi birçok sosyal bilim için temel teşkil eden görüşlerini anlattığı *Mukaddime* adlı eserinde çiftçilik sanatının kıymetine işaret ederek onu diğer mesleklerden üstün tutmuştur.[12]

[10] Joel Beinin, "Egypt: Society and Economy, 1923-1952", *The Cambridge History of Egypt*, C: II, ed. M. W. Daly, Cambridge, 2008, s. 309-333.

[11] Cleveland, *age*, s. 342.

[12] Mustafa ed-Dâb, *Rivâyetü'l-Fellâh Fellâhu'r-Rivâye*, Kahire, Dâru'l-Ulûm, 1985, s. 25-29.

Doğuşundan itibaren roman sanatı, çiftçi karakterini değişik şahsiyetlerle canlandırmış ve romanın renklerinden biri olan bu karakter Mısır roman hareketinin gelişimine paralel olarak yol kat etmiştir. Mustafa ed-Dâb bu gelişmeyi iki döneme ayırır: 1903 ile 1952 yılları arasındaki ilk dönemde çiftçi romanları her ne kadar birbirinden farklı şekillerde ortaya çıksa da çiftçi karakterini sorgulayan bir araştırmacıyı memnun edecek seviyeye ulaşmamıştır. Bu romanlarda çiftçi, etkin olmayan dekoratif bir şahsiyet ya da puslu bir portredir. Çiftçi karakterinin etkin olduğu ikinci dönem 1953 yılında *el-Ard* adlı romanının ortaya çıkışıyla başlar ve bu dönem 1973 yılına kadar sürer.[13]

Çiftçi romanlarında romanın dokusunu oluşturan şahsiyetler kadar köyün konumuna (merkeze uzaklığı) bağlı olarak değişen roman olay örgüsü de önemli yer tutar. Şarkâvî'nin *el-Fellâh, el-Ard* ve *Kulûb Hâliye* adlı romanları Kahire'ye yakın kuzey köylerinde geçtiği için şehrin siyasî hareketliliği romanın da ana konusudur.[14]

Korku, baskı, dayak ve toprağın ellerinden alınması şehirden gelen korkulardır. Bunun yanında merkezdeki siyasî hareketlilik köy halkının da gündemidir. 1919 Devrimi günlerinde derebeyleri tarafından toprağı elinden alınan köylü:

"*Yaşasın Adalet*
Ey İngilizler, ey eşkıyalar,
Buğdayımı arpamı baklamı aldın!" diye slogan atar.[15]

Şehir (Kahire), hükümetin yönetim merkezi aynı zamanda da muhtara başkaldıran köylü için sürgün ve gidenin geri gelmediği yokluk yeridir. Köylü tecrübesiyle bilir ki devlet birinin adını deftere kaydettiyse artık ona rahat yoktur.[16]

Köy romanlarında gördüğümüz kuzey köyleriyle güney köyleri arasındaki konu farklılığın bir diğer sebebi de topografik farklılıktır. Geniş doğu ve batı çölleri üzerine kurulan ama Nil Nehri'ne yakınlığından nasiplenen güney bölgesi hurma bahçeleriyle zengin olurken, Nil Nehri'ne uzak kalan kuzey köylerinde ise nehrin su-

[13] ed-Dâb, *age*, s. 28.
[14] ed-Dâb, *age*, s. 90.
[15] Abdurrahmân eş-Şarkâvî, *el-Fellâh*, Kahire, Müessesat b. Abdullah, 1967, s. 90.
[16] eş-Şarkâvî, *el-Fellâh*, s. 90.

yundan doğrudan faydalanmak mümkün olmaz. Köylü, yönetimin izin verdiği ölçüde sudan istifade eder. Kuzey köylerinden birinde geçen *el-Ard* romanında sulama izninin 10 günden 5 güne indirilmesi[17] bu uygulamanın bir örneğini teşkil eder. İzin verilen günler dışında yapılan sulama, hükümet tarafından hırsızlık olarak kabul edilir.

Çiftçi için toprak ürünün değil, adeta hayallerin ve umudun yeşerdiği bir tarladır. Köylüye itibar kazandırdığı gibi devlet nazarında da emniyeti ifade eder. *Kulûb Hâliye* romanında muhtar toprağı olmadığı için Gânîm'i potansiyel suçlu olarak görürken, toprak sahibi olmak iyi bir kızla evlenmek için güvencedir.

el-Ard romanında yazarın, köyde küçük bir araziye sahip Abdulhâdî'nin tarlasını seyrederken duygularını betimlediği cümleleri, toprağın köylü için anlamını ifade eder:

> *"Etrafında boydan boya uzanan bu arazi içini azim, asalet ve şerefle doldurduyordu. Gece vakti hiçbir şey görememesine rağmen bölgeyi, toprakta yavaşça filizlenmeye başlayan sert mısır koçanının şeklini biliyordu.*
>
> *Babasından miras kalan çocukken üzerinde küçük baltasını taşıdığı arazinin yakınında duruyordu. Şimdi kullandığı kazma babasının kullandığı kazmanın aynısıydı... Babası öldükten sonra, Abdulhâdî büyüdükçe balta da onunla birlikte büyümüştü.*
>
> *Bu toprağın hikâyesini asla unutmayacak, onu kendisinden sonra çocuğu aklında tutacaktı... Mısırın, yoncanın ve pamuğun nasıl yetiştiği, hayatta öğrendiği ilk şeylerdendi…*
>
> *Feddan? Bir parça toprak...*
>
> *O bir feddan köyde ona özel bir yer kazandırıyor, İklim'e gidince o toprak sayesinde büyük beylerin ve amcasının oturduğu Ermeni kahvesinde oturabiliyordu.*
>
> *Bir feddan?*
>
> *Onun gibi köyde kimin bir feddanı var?"*[18]

[17] Abdurrahmân eş-Şarkâvî, *el-Ard*, Kahire, Dâru'ş-Şurûk, 1990, s. 87.
[18] eş-Şarkâvî, *el-Ard*, s. 66.

Çiftçinin toprağa bağlılığı, gelin gibi süslenmiş pamuk tarlalarını seyrederken ki gururu, gelecek hayalleri, romanın örgüsüne gizlenmiş örf ve ananesi, sevgi, öfke ve kıskançlıklarına damga vuran samimiyetleri, köy imamı, köy muhtarı, köy öğretmeni, zengin köy ağası gibi değişmez karakterleri köy romanlarının ortak özelliklerindendir.

3. Roman Sanatının Gelişim Sürecinde Köy Romanları

1798 yılında Fransa siyasî çıkarları için Mısır'ı işgal ettiğinde Batıyla ilk temasını yaşayan Mısır toplumu, Batı kültür ve medeniyetiyle kuvvetli bir etkileşime maruz kalır. İlmi ve edebi hareketliliğin neticesinde, çeviri hikâye ve roman gibi edebi ürünleri taklit ile başlayan telif ürünler yerini zamanla milli Mısır edebiyatına bırakmıştır. 1919 Devrimi'nden sonra bağımsızlık yolunda adım atan Mısır'da, gelişen güven duygusuyla çağdaş Mısır hayat tecrübesini içeren millî bir edebiyatın oluşturulması ve Avrupa edebiyatında olduğu gibi yeni sanat kalıplarıyla bu ruhu ifade etme düşüncesi, hikâye sanatından sonra roman sanatının da gelişmesinde etkili olur.

1919 Devrimi'nin[19] anayasal düzenden, özgürlüklerden, toplumsal ve siyasî düzenden beklenen neticeyi vermemesi hayal kırıklığı ve bıkkınlığa yok açmış, bu duygular tiyatro ve hikâye başta olmak üzere edebiyata romantizmin hâkim olması sonucunu doğurmuştur.

Saf insan fıtratı ve geleceği inşa edeceği rüyasına inanan romantizm, sanatı taklitten kurtarıp özgürlüğe kavuşturmayı hedefleyerek roman sanatının doğuşu ve parlamasına fırsat vermiştir. Romantizm, Arap dünyasında roman sanatının çıkış noktasıdır.[20] Modern Mısır edebiyatında roman kıstaslarına uygunluğu bakı-

[19] İngiliz himayesindeki Mısır'da Sad Zağlûl (1857-1927) liderliğinde yedi ileri gelen kişi VEFD'i kurarak İngiltere komiserine başvurmuş, Paris Barış Konferansı'nda Mısır'ı temsil etmelerine izin verilmesini istemiştir. İstekleri reddedilen VEFD örgütçüleri Mısır halkına başvurmuşlar, Zağlûl ile üç arkadaşının tutuklanması Mısır halkının duygularının hareketlenmesine yol açarak, VEFD adına bir destek dalgası oluşmuştur. İngiltere bu gösterileri güç kullanarak bastırmaya çalışması gösterilerin şiddetini artırmış, ülke çapında 1919 devrimi olarak adlandırılan bir karışıklık başlamıştır. Sonunda İngiliz yüksek komiseri General Allenby'nin, Zağlûl ile arkadaşlarına Paris Barış Konferansına katılma izni vermesiyle ortalık sakinleşmiş, Mısır halkı fedakârlığıyla bir sivil yurttaş grubu olan VEFD'i millî temsilci rolüne yükseltmiştir. Daha fazla bilgi için William L. Cleveland, *Modern Ortadoğu Tarihi*, İstanbul, 2008, s. 220.

[20] Mısır edebiyatında romanın etkisinde kaldığı akımlar ve romanların genel konuları hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Roger Allen, *The Arabic Novel a Historical and Critical Introduction*, New York, Syracuse University Press, 1982, s. 46-52.

mından ilk edebî roman kabul edilen Heykel'in *Zeyneb* adlı romanı konusunu köy yaşantısından alır.[21]

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise Arap âleminin geçirdiği siyasî süreç sonucunda yazarlar yüzyılın gerçeklerinden ilham alarak yazmak zorunda kalmışlardır.[22] Realist romandaki karakterler, toplumsal çevrenin tesirinden uzak ve kişisel problemlerini yaşayan fertler olmayıp, toplumsal tabakanın karakteristik özelliğini taşıyan ortak karakterlerdir ve ait olduğu tabakanın fikir ve değerlerini temsil ederler.[23]

Şarkâvî'nin *el-Ard, (Toprak,1954) el-Fellâh (Çiftçi,1967)* ve *Kulûb Hâliye (Boş Kalpler,1956) adlı* romanları, gerçek ve gerçeğin eleştirilmesiyle sınırlı kalmayıp, eleştiren durumdan çıkış için yol göstermesi sebebiyle "toplumcu gerçekçi" olarak adlandırılan roman tarzının en güzel örneklerini oluşturur. Romanlarına dekor olarak köyü seçen yazar, betimlemelerindeki hareketlilikle birlikte dönemin siyasî ve içtimaî gözlemlerini konu edinip çözüm sunmada son derece başarılıdır. Çiftçinin yüzyıllar boyu iktidar ve köy ağalarının elinde çektiği sıkıntıyı, aşk, nefret, sadakat, cesaret, güven, fedakârlık ve isyan gibi duygularla süsleyerek köy hayatının içinden seçtiği canlı karakterlerle başarılı bir kompozisyon içinde sunar.

4. İlk Örneklerinden İtibaren 1952 Devrimi'ne Kadar Köy Romanları

19. yüzyılda içinde bulunduğu zor şartların betimlenmesi itibariyle çiftçi tasvirinin nesirde, şiirden daha önce yer aldığını görüyoruz. Sâdık er-Rafiî'nin 1908 yılında yazdığı çiftçiyi konu edinen şiirinden önce Abdullâh Nedim'in -içerdiği diyaloglar sebebiyle- hikâye kabul edilebilecek *Arabiyyu'l-Frenc* adlı nesir yazısı, köylüden bahseden ilk edebî metindir.[24]

Abdullâh Nedim bu yazısında; köyde doğan, toprakta oynayıp çamurda uyuyan, hayvan otlatıp su yolu açan, soğan ekmek yiyerek büyüyen bir köylü çocuğu konu edinir. Eline fırsat geçip de yurt dışına okumaya giden çocuk, dört yıl

---

[21] Hamdi Sakkut, *The Arabic Novel: Bibliography and Critical Introduction 1865-1995*, Vol: I, Kahire, 2000, s. 17-20.

[22] Süreyya Aselî, *Edebû Abdurrahmân eş-Şarkâvî*, Kahire, el-Heyetu'l-Mısrıyyetu'l-Amme li'l-Kitap, 1995, s. 37.

[23] Şefi es-Seyyîd, *İtticahâtu'r-Rivâyeti'l-Arabiyye fi Mısır Münzü'l-Harbi'l-Âlemi es-Sanî*, Kahire, 1967, s. 101.

[24] Muhammed Abdulganî Hasan, *el-Fellâh fi'l-Edebi'l-Arabî*, Kahire, el-Heyetu'l-Mısrıyye el-Âmme li'l-Kitap, 1965, s. 77.

sonra köye döndüğünde çiftçi babasını hakir görür. Köy âdetlerini, hatta yiyerek büyüdüğü soğanın adını unutmuştur. Nedim, yazısına şu satırlarla başlar:

> *"Bir çiftçinin oğlu oldu. Ona Zayt adını verdi. Çocuk hayvan otlatacak yaşa gelene kadar toprakta oynadı, çamurda uyudu. Büyüyünce babası onu hayvan otlatmaya, su yolu açıp tarla sulamaya gönderdi. Her gün ona 4 somun ekmek ve 4 baş soğan veriyordu. Eti ancak bayramlarda yerdi. Bir gün babasıyla sulama yaparken yanlarına bir tacir geldi ve babasına: "Oğlunu okula gönderseydin okuyup adam olurdu." dedi. Bunun üzerine baba oğlunu alıp okula götürdü. İlköğrenimini tamamlayınca hükümet onu Avrupa'ya gönderdi. Dört yıl sonra vapura binip ülkesine döndü..."*

Nedim, baba oğulun tarlada buluşmasıyla yazısına devam eder. Baba, oğluna sarılıp öptükten sonra aralarında şu konuşma geçer:

> *"Zayt: Şaşırıyorum size; selamlaşmak için kucaklaşmanız çok çirkin gerçekten.*
>
> *Muit: Nasıl selamlaşalım oğlum?*
>
> *Zayt: Merhaba, de ve tokalaş yeter.*
>
> *Muit: Ben köylü değil miyim oğlum?*
>
> *Zayt: Ey koca adam, siz Arap çocukları çiftçi değil aynı hayvan gibisiniz."*

Yine Abdullâh Nedim'in *Fellâh ve Murâbî (Çiftçi ve Tefeci)* ve *Muhtâcun Cahilun fi Yedi Muhtâlin Tamiîn (Tamahkâr Bir Fırsatçının Elinde Cahil Bir Muhtaç)* adlı hikâyesi onun toplumsal içerikli hikâyelerindendir. Adı geçen son romanda muhtaç kişi, 100 cüneyhe ihtiyacı olduğu için tefeci bir tüccarın eline düşen Mısırlı bir çiftçidir.

Yukarıda bahsedildiği gibi Mısır'da halkın %82'sini oluşturan çiftçi, toprak reformuna kadar her dönem en ağır ekonomik sıkıntılara maruz kalmıştı. Bu güçlüğü atlatabilmek için borç almak zorunda kaldığında da tefeci ya da büyük toprak sahiplerinin eline düşüyor, durumu toprağını kaybetmeye kadar gidiyordu. 1881 yılında Abdullâh Nedim'in hikâyelerinde bahsettiği bu durum 1908 yılında Mustafa Sâdık Rafii'nin çiftçi şiirlerinin de konusuydu.[25]

[25] Abdulganî Hasan, *age*, s. 80.

19. yüzyılın başlarında bir tekâmül içinde olan Arap nesrine paralel olarak çiftçi hikâyelerinde de sanatsal olgunluğa doğru bir gidiş görülmüştür. 1905 yılında Mahmûd Hayret'in kaleme aldığı *el-Fetâtü'r-Rîfıyye* ve *el-Fetâ er-Rîfi* adlı iki romanı, aşk romanı formatında karşımıza çıkar. Aslında, romanlarına mekân olarak köyü seçen yazarların çoğu için, belki de tabiatın güzelliği ve mekânın sevgililerin buluşmasına tanıdığı fırsat sebebiyle aşk vazgeçilmez temalardan olmuştur.

Mahmûd Hayret'in *el-Fetâtu'r-Rîfiyye (Köylü Kız, 1903)* adlı romanı ile Arap edebiyatı, ilk kez Mısır köylüsünün duyguları ile tanışmaktadır. Bu romandaki duygu basit, sade, romantik bir duygudur. Bu çalışma Heykel'in romanı *Zeyneb*'in ortaya çıkışını hazırlayan gerçek bir başlangıç olarak kabul edilir. Bu romandaki aşk ilişkisi köylü bir kızla bir paşa oğlu arasında yaşanır. Bir takım karışık polisiye maceralardan sonra ve paşanın evliliğe karşı çıkmasına rağmen roman, sevgililerin mutlu sonu ile neticelenir. Mahmûd Hayret, *el-Fata er-Rîfi (Köylü Delikanlı, 1905)* adlı ikinci romanında ise Fatıma adlı köylü bir kızla Mustafa adlı köylü bir delikanlı arasında geçen bir macerayı konu edinir.[26]

İki romanında da köy hayatıyla şehir hayatını kıyaslayan Mahmûd Hayret, temiz çevresi ile köyü şehre üstün tutarken, yaşadığı sıkıntılara rağmen şehirliden daha mutlu olan köylüyü bu karşılaştırmadan galip çıkarır.

Bu tarihlerde *Zeyneb* romanından önce çiftçi edebiyatı yapan iki romanla daha karşılaşıyoruz: Bunlardan ilki Abdulhamid el-Bugrevâsî'nin e*l-Kısâsu Hayatun* (1905) romanı ile Muhammed Tâhir Hakkı'nın *Azrau Denşevay* (1906) adlı romanlarıdır. Ancak Bugrevâsî'nin adı geçen romanını Hamid en-Nessâc dışında hiçbir edebiyat tenkitçisi veya tarihçi zikretmez.[27]

Kahire'de doğup büyümesine rağmen Mahmûd Hayret'in köy hayatını romanlarına mekân olarak seçtiği gibi, daha pek çok hikâye ve roman yazarının, tecrübesi olmamasına rağmen köy hayatını ve çiftçiyi son derece güzel betimlediğini görürüz. Bunlardan biri olan Heykel'in, Fransa'da bulunduğu sırada kaleme aldığı *Zeyneb adlı* romanında, köylünün günlük yaşantısını, duygularını, örf ve adetlerini, gerek zaman ve mekân, gerekse figürler gibi roman türünün temel öğelerini gere-

[26] Er, *age*, s. 65.
[27] ed-Dâb, *age*, s. 30.

ğince kullanarak, sağlam bir sebep sonuç ilişkisi içerisinde okuyucuya sunması esere tarihî olmayan ilk Arap romanı unvanını kazandırmıştır.

Romanın ilk baskısına konan Mısrî Fellâh müstear adı, yazarın o zamanki düşünce yapısını yeteri derecede ele vermektedir. Toplumda, gerek hikâye yazarlığı kimliğinin yeterince saygın olmaması, gerekse, içeriğinde aşk macerası olan bir esere adını verememiş olması, onu bir müstear isim kullanmaya mecbur etse de, kullandığı ismin "Çiftçi Bir Mısırlı" olması manidardır. Nitekim daha sonra romanın önsözünde bu duruma açıklık getirerek "*Mısır'ı yönetme hakkını kendinde gören Paşa çocuklarının ve diğerlerinin çiftçilere gereken saygıyı göstermemesine bir tepki olarak çiftçileri yüceltip onların bir çiftçi olmaktan gurur duyduklarını göstermek"* için bu ifadeyi kullandığını söyler.[28]

Heykel, romantik romanlar başta olmak üzere daha çok Fransız kültüründen etkilenmiştir. Öyle ki eseri *Zeyneb*, Alexandre Dumas'ın *Kamelyalı Kadın* adlı eserine benzetilmektedir.[29] İbrahim adında fakir bir delikanlıya âşık olan Zeyneb, İbrahim başlık parasını ödeyemediği için Hasan adlı biriyle evlendirilir. Zeyneb, aşığına karşı olan duygularıyla kocasına karşı olan sorumlulukları arasında bocalamaktadır. Buna rağmen nazik ve müşfik bir koca örneği gösteren Hasan'a karşı iyi bir kadın olabilmek için elinden geleni yapar. Yoksul olduğu için paralı askerlikten yararlanamayan İbrahim, Sudan'a savaşmaya gidince Zeyneb üzüntüsünden verem olur. Bir süre sonra elinde aşığının mendili olduğu halde ölen Zeyneb, bu mendille gömülmek istemiştir. Aşkı trajik olarak yansıtan bu roman, onu bedenî hazlardan arındırılıp duygusal bir acıya dönüştürdüğünden *Kamelyalı Kadın* adlı romana benzediği düşünülebilir.

Romanda köy hayatını betimleyen sahnelerle, anlatıcı yazar Hamid'in, ruh âlemini yansıtan cümleler bazen konu bütünlüğünü bozsa da roman tekniğine uygunluğu, betimleme ile tahlil sanatının kullanımı açısından önemlidir. Bir başka önemli husus da daha sonra yazılan köy romanlarında kadınların özgür tercihlerine rağmen, bir köy kızının aşkını konu edinen bu romanın, âdet ve geleneklere ya da manevî değerlere bağlılığı ön plana çıkarmasıdır.

---

[28] Abdulganî Hasan, *age*, s. 78.

[29] Seyyid Hâmid en-Nessâc, *Bânûrâmâr Rivâyeti'l-Arabiyyeti'l-Hadîse*, Kahire, Mektebetu'l-G◉ib, 1985, s. 20.

1914 yılında yayınlanan *Zeyneb* romanından üç sene sonra 1917 yılında, Muhammed Teymûr'un *es-Sefus* gazetesinde yayınladığı *fi'l-Kıtâr adlı* hikâyesi adından çiftçileri konu edindiğini düşündürmese de, konusu çiftçilere yapılan kötü muameledir.

Hikâyede, bir tren kompartımanında arkadaşının elinden aldığı gazeteyi okumaya başlayan bir Çerkez, onu öfkeyle katlayıp atarken, *"Çiftçi efendisiyle aynı seviyeye gelsin diye okuma yazmayı yaygınlaştırıp cehaletle mücadele etmek istiyorlar. Hâlbuki ne büyük bir cinayet işlediklerini bilmiyorlar*" diye söylenir. Daha da ileri giderek sözlerine: "*Köylüyü eğitimden daha ucuz olan kırbaç yola getirir. Hem bu köylünün alışık olduğu bir şey.*" diye devam etmiştir. Köy muhtarı da onu destekleyince, bundan rahatsız olan bir delikanlı, "*Sayın muhtar, çiftçinin size ancak kırbaçla itaat edeceğini düşünüyorsunuz, çünkü siz bundan başka bir şey bilmiyorsunuz. Eğer ona iyi davransaydınız, onun da size yardım ettiğini görürdünüz. Maalesef çiftçilere kötü davrandınız, onlar da kendilerini korumak için size zarar verdiler. Kendiniz de çiftçiyken onlara bu şekilde davranmanız beni dehşete düşürüyor.*" diyerek karşı çıkar.[30]

Roman, o dönem çiftçinin toplumdaki yerini ve diğer sosyal tabakalarla ilişkisini ortaya koyması açısından önemlidir. Şehirli-çiftçi, muhtar-köylü arasındaki çekişme yaklaşık yarım asır sonra da devam edecektir.

İsâ Âbîd'in *İhsan Hanım (1921)* adlı hikâye mecmuasının içindeki *Me'sâtün Karaviyyetün* adlı hikâyesi, bir köy kızıyla amcasının oğlu arasında geçen aşk hikâyesini konu edinir. Aralarına bir paşa oğlu girmiştir. Yazar hikâyede köy betimlemelerini ihmal etmez. Sabah olup da gün aydınlanınca kadın, erkek, çoluk çocuk bütün köy halkı, çamur ve kerpiçten yapılmış evlerinden çıkarak günlük işlerine koyulurlar. Çocuklar hayvanları yonca tarlalarına sürer, erkekler toprağı sürüp, tohum serper ve sularlar. Kadınların bir kısmı onlara yardım ederken, bazıları evde kümes hayvanlarına bekçilik eder. Bazı kadınlar da yıkadıkları çamaşırları taşlara sererler. İsâ Âbîd romanında köy betimlemelerinin yanı sıra köy halkının tasvirini de unutmaz. Köy romanlarında "sakîye" adı verilen sulama kanalları her yazarın hikâyesinde kullandığı önemli bir mekândır. Hurma ve dut ağaçlarının gölgelediği bu yer çoğunlukla efkârlı köy delikanlısının uzlet yeridir.

[30] Abdulganî Hasan, *age*, s. 45.

Hazin şarkılar söyleyerek hayallere dalarken su değirmeninin sesi şarkısına eşlik eder.[31]

Mahmûd Tahir Lâşîn'in neşrettiği *Yehkî En (1929)* adlı derlemenin içindeki 14 hikâyeden biri olan *Havâdisu'l-Karye* adlı hikâye, yazarın ziyaret için arkadaşlarıyla köyüne gitmesiyle başlar. Gittiği her yerde mutlulukla karşılanan yazar, elinde baltayla eğilmiş çalışırken sıcağın hararetinden alnından ter damlayan çiftçilerle, onların yarı çıplak halde çamurlu suda oynayan çocuklarına acır. Bu durumu hak ettiklerini düşünen arkadaşı onunla aynı fikirde değildir. Hikâye baştan sona yazarın köy betimlemeleriyle devam eder. Tahir Lâşîn'in bu çalışması belki de köyün ve köylünün durumunun iyileştirilmesini konu edinen ilk çalışmadır.[32]

II. Dünya Savaşı'ndan itibaren çiftçinin geçim sıkıntısı ile zor yaşantısını anlatan köy romanları dikkat çekecek bir şekle bürünmüştür. Tahâ Hüseyin'in önce Mısır gazetelerinde tefrika ettiği, sonra kitap haline getirerek neşrettiği *Muazzebûne fi'l-Ard (1949)* adlı hikâye derlemelerinden oluşan kitabının -her ne kadar bazı edebiyat eleştirmenleri tarafından roman kıstaslarına uymadığı için roman olarak kabul edilmese de[33]- iki hikâyesinde, fakir köylünün yaşantısını konu edindiği için söz etmek doğru olacaktır. O zaten kitabında maksadının roman yazmak olmadığını, söyler ve *"okumak isteyen okusun, okumaktan sıkılan bıraksın"* cümleleriyle meydan okur.[34]

Kitaptaki bütün hikâyeler yoksul Mısır halkının geçim sıkıntısını konu edinir. Kahramanlarının adıyla isimlendirilen *Halîl* ve *Hatice* adlı iki hikâyede yazar mekân olarak köyü seçmesine rağmen köylünün fakirliği dışında halkın genel yaşantısıyla köy betimlemelerine yer vermez.

Köy romanlarının en gelişmiş örneğini Abdurrahmân Şarkâvî'nin 1954 yılında kaleme aldığı *el-Ard* romanında görürüz. Sıdkî Paşa[35](1875-1950) yönetimi altında çiftçinin zorlu yaşam şartlarını betimlediği romanı, köy romanlarının bü-

[31] Abdulganî Hasan, *age,* s. 91.

[32] Abdulganî Hasan, *age,* s. 91-92.

[33] Abdulganî Hasan, *age*, s. 97.

[34] Taha Hüseyin, *Muazzebûne fi'l-Ard*, Kahire, Dâru'l-Meârif, 1977, s. 22.

[35] 1929'da VEFD lideri Nahhâs Paşa himaye ettiği bir hukuk davasındaki uygunsuz davranışıyla suçlandığı zaman kral kabineyi kurması için İsmail Sıdkî Paşa'yı atamış, "Demir yumruk" yönetimi nedeniyle, İsmail Sıdkî Paşa hükümeti halk tarafından sevilmemiştir.

tün ortak özelliklerine sahiptir. Romandaki köy hayatı tıpkı bir tiyatro sahnesi gibi canlıdır. Ondaki sesli hareketlilik kadar manevî hareketlilik de okuyucuya sirayet eder. Köy sahneleri, Muhammed Teymûr, İsa Âbîd ve Tahir Lâşîn'in romanlarındaki gibi yapmacık olmayıp Heykel'in *Zeyneb* romanındaki gibi gerçektir.[36]

> *"Uzakta yaşlı bir eşek köyün patika yollarında gözden kayboldu. O sırada bir genç kız tayfası ellerinde boş kovalarla nehre doğru ilerliyordu. Nehir tarafında, siyah uzun elbiseler içinde genç kızlar belirdi. İçlerinde sadece biri renkli elbise giymişti. Kahkahalar arasında sadece birinin sesi belirgindi... Nehirden dönüyorlardı. Başlarının üstündeki dolu kovalar birininki daha bariz olmak üzere aynı hizada yana yatmıştı. O genç kız daha uzun boylu, daha sabit adımlıydı. Kalça kısmı darlaşan renkli elbise giyen, parlak kumaştan küçük topları alnına sarkmış kırmızı iç örtüsünü gösteren şeffaf siyah örtü örten de oydu."*[37]

Şarkâvî'nin *Kulûb Hâliye adlı* romanı da aynı karakterde köy hayatı ve çiftçi betimlemeleriyle süslenmiştir. II. Dünya Savaşı yıllarında savaşın getirdiği ağır ekonomik koşulların özellikle Mısır kırsalında neden olduğu olumsuz hayat şartlarını konu edinir. Şarkâvî'nin 1936'dan beri yapılan bir takım düzenlemelere rağmen, küçük toprak sahibi çiftçilerle iktidara yakınlığı ile bilinen toprak sahibi paşalar lehine devam eden mücadeleyi kurguladığı romanda diğer romanında olduğu gibi çiftçinin direnişi ve hak arayışı ön plandadır.[38]

Muhammed Abdulhalîm Abdullah da (1913-1970) yazdığı kısa hikâyelerinde köy hayatı ve tasvirlerine yer veren yazarlardandır. *Kullu Şeyin ala ma Yuramu (Her Şey İstediğin Gibi)* ve *Aidun ila Karye (Köye Dönüş)* adlı iki hikâyesinin ilkinde, çiftçinin fakir yaşantısını işlerken ikincisinde, zengin toprak sahibi paşa ile yanında çalışan işçisi Ammû Hasbillah arasında geçen olayları konu edinir.

Görevi sebebiyle Mısır köylerinden biri olan "Saîd" köyünde bulunduğu sırada köy hayatını gözlemleme fırsatı bulan Yahya Hakkı, diğer yazarların fark

---

[36] Abdulganî Hasan, *age*, s. 101.

[37] eş-Şarkâvî, *el-Ard*, s. 26.

[38] Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Asiye Çelenlioğlu, *Abdurrahmân eş-Şarkâvî'nin Romanlarında Toplumsal Eleştiri*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016.

edemediği ince ayrıntıları gözden kaçırmadan köy hayatını olağanüstü betimlemeleriyle tasvir etmiştir. *Dimaun ve Tînun (Kan ve Toprak)* romanında köy yaşantısıyla köylünün öç alma, topraklarını koruma gayretini, ailelerine, vatanlarına ve sevdiklerine düşkünlüklerini, ayrılığın biteceği güne olan özlemlerini konu edinir.[39]

1952 devrimi sonrası köylünün durumunun iyileşmesi için çıkarılan yasalarla, gerçekçi roman tarzının malzemesini oluşturan köy romanları içerik olarak farklılaşmıştır. Bunun en güzel örneği toprak reformu sonrası konumlarını muhafaza etmek isteyen büyük toprak sahibi ağalarla, devlet kurumlarındaki konumlarını kötüye kullanan mevki sahibi kişilerin tutumlarına eleştiri getiren 'el -Fellah' adlı romandır.

Eskiden eti sadece mevlitlerde ve bayramlarda yiyen ve mısır ekmeği bulabilmek için çok çalışması gereken köylü, devrim sonrası yapılan düzenlemelerle daha iyi yaşam şartlarına kavuşmuştur. Ancak mevcut aksaklıkların giderilmesi için mücadeleye devam etmek gerektiğini savunan yazar, bunu köy öğretmenin cümleleriyle vurgular. Köy öğretmeni Abdulmaksûd, hayatta insanın yolunu belirleyen en önemli şeyin ilim olduğu ve bundan sonra kat etmeleri gereken yolda da hakkın peşinden gidip zulme karşı sesiz kalmamaları gerektiği düşüncesindedir.[40]

Sonuç

Köylünün, Mısır'ın feodal yapısından kaynaklanan ve 1881'de Urâbî İsyanı neticesinde İngiltere tarafından işgali ile daha da zorlaşan hayat şartları, 1952'de yapılan toprak reformuna kadar devam etmiş, toprak ağalarıyla vergi memurlarına karşı verdiği mücadele Mısır edebiyatının gelişim sürecine paralel olarak hikâye ve romanlara konu olmuştur.

Bu edebî ürünler dekoru itibariyle edebiyatın içinde farklı bir yere sahip olduğu gibi, köy insanının sıcaklığını aksettiren karakterleri itibariyle de farklıdır. Köy romanlarında hurma ve dut ağaçlarının gölgelediği "sakîye" adı verilen sulama kanalları efkârlı köy delikanlısının uzlet yeridir. Sevdalı delikanlı hazin

[39] Abdulganî Hasan, *age*, s. 107.
[40] eş-Şarkâvî, *age*, s. 118-119.

şarkılar söyleyerek hayallere dalarken su değirmeninin sesi şarkısına eşlik eder.

Romanların değişmez karakterlerinden olan büyük toprak sahibi paşa, ona yakınlığıyla bilinen umde (muhtar), köy öğretmeni, imamı, köyün bakkalı, devleti temsil eden köy korucusu, köyün delikanlıları ve genç kızları olay örgüsü içinde bize köy adet ve gelenekleri hakkında bilgi verirken mücadele, yardımlaşma ve beraberlik teması da bu romanların ortak özelliğidir.

Nehirden su taşıyan, tezek toplayan, çamaşır serip kurutan, kocalarıyla tarlada çapa sallayan kadınların yanında, uzlette bekâr delikanlı erkeklerle buluşanlar; evine, eşine sadık erkelerin yanında onları yalnız ve korumasız bırakıp, aşkı başkasında ararken karısını da başka erkeğe maruz bırakanlar… Bütün bu karakterler Mısır köylüsünün fakir yaşam öyküsünü, özgürlük mücadelesini anlatan romanların kurgusuna serpilmiş unsurlar olarak yer alırken okuyucuya köy yaşantısının canlı örneklerini sunmaktadır.

Genel itibariyle ekonomik ve siyasî şartların sonucu yaşanan fakirlik olgusu, paşa ile köy halkı arasında yaşanan çekişme, şehirli-köylü çatışması bu romanların olay örgüsünü oluşturur. Mısır'a yakınlığı sebebiyle güney köylerine göre siyasi şartlardan daha fazla etkilen ve siyasî mücadele içinde daha aktif rol oynayan kuzey köylerini dekor olarak seçen köy romanlarının bir diğer özelliği, coğrafi şartlar sebebiyle oluşmuş bölgesel farklılıkları konu edinmeleridir. Fakirliğin daha büyük sorun oluşturduğu bu köylerde sulama sorunu bunlardan biridir.

Toprağın köylüye kazandırdığı imtiyaz, hasat üzerine kurulan hayaller, gelin gibi süslenmiş pamuk tarlaları karşısında köylünün gururu, sevgi, öfke ve kıskançlıklarına damga vuran samimiyetleri, kahve merasimleri, yemek sofraları, gizli aşkları köy romanlarına konu olan özelliklerdir.

Bütün bu özellikler köy romanlarında edebiyatın gelişim sürecine paralel olarak yer alırken 1881 yılında Abdullâh Nedim'in kaleme aldığı ve içerdiği diyaloglar sebebiyle hikâye kabul edilebilecek *Arabiyyu'l-Frenc* adlı nesir yazısı köylüden bahseden ilk edebî metindir. Heykel'in 1924 yılında yayınlanan ilk edebi roman olma özelliğine sahip *Zeynep* adlı eserinden sonra en gelişmiş örnekleri Şarkavi'nin köy romanlarında görülür. Şarkâvî ilk romanı *el-Ard*'da (1954) 1932-33

yılları arasında Sıdkî Paşa yönetimi altında ezilen çiftçinin zorlu yaşam mücadelesini betimler. Yine Kurtuluş Savaşı yıllarındaki yoksulluğun halkın ahlaki yapısına etkisi ile büyük toprak sahipleri ve fakir çiftçi arasındaki çekişmeyi konu edindiği ikinci romanı *Kulûb Hâliye* de (1956) ilk romanında olduğu gibi bütün yerel renkleri okuyucuya sunmaktadır.

Toprak reformunun yapıldığı 1952 yılından sonra çiftçinin durumunda meydana gelen düzelme köy romanlarına da yansımış ve kendine güven duygusuyla geleceği yeniden inşa etme gayreti bu romanların konusu olmuştur. Bu hususta Şarkâvî'nin *el-Fellâh* (1967) adlı romanı buna en güzel örnektir.

Kaynakça

Abdurrahmân eş-Şarkâvî, *el-Fellâh*, Kahire, Müessesat b. Abdullah, 1967.

Abdurrahmân eş-Şarkâvî, *el-Ard*, Kahire, Dâru'ş-Şurûk, 1990.

Afaf Lutfi Al-Sayyıd Marsot, *Mısır Tarihi: Arapların Fethinden Bugüne*, Çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul, 2010.

Ali Berekât, *el-Mevkıfu mine'l-Ecânib fi's-Sevreti'l-Arabiyyeti Mısır li'l-Mısrıyyîn*, el-Ehram, 1981.

Asiye Çelenlioğlu, *Abdurrahmân eş-Şarkâvî'nin Romanlarında Toplumsal Eleştiri*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016.

Enver Abdulmelık, *Çağdaş Arap Düşüncesi*, Çev. Adnan Cemgil, İstanbul, Altın Kitaplar, 1971.

Hamdi Sakkut, *The Arabic Novel: Bibliography and Critical Introduction 1865-1995*, Vol: I, Kahire, 2000.

Joel Beının, "Egypt: Society and Economy, 1923-1952", *The Cambridge History of Egypt*, C: II, ed. M. W. Daly, Cambridge, 2008, s. 309-333.

Mehmet Genç, "İltizam", *DİA*, C: 22, İstanbul, 2000, s. 154-158.

Muhammed Abdulgani Hasan, *el-Fellâh fi'l-Edebi'l-Arabî*, Kahire, el-Heyetu'l-Mısrıyye el-Âmme li'l-Kitap, 1965.

Mustafa ed-Dâb, *Rivâyetü'l-Fellâh Fellâhu'r-Rivâye*, Kahire, Dâru'l-Ulûm, 1985.

Mustâfa en-Nahhas, *Siyasetü'l-İhtilâl Ticahe'l-Hareketi'l-Vataniyye min 1914-1936*, Kahire, el-Heyetu'l-Mısriyyeti'l-Amme li'l-Kitab, 1985.

Ramazan Balcı, *Kuşatılmış Vatan*, İstanbul, Yitik Hazine Yayınları, 2011.

Roger Allen, *The Arabic Novel a Historical and Critical Introduction*, New York, Syracuse University Press, 1982.

Seyyid Hâmid en-Nessâc, *Bânûrâmâr Rivâyeti'l-Arabiyyeti'l-Hadîse*, Kahire, Mektebetu'l-Gâib, 1985.

Süreyya Aselî, *Edebû Abdurrahmân eş-Şarkâvî*, Kahire, el-Heyetu'l-Mısrıyye-tu'l-Amme li'l-Kitap, 1995.

Şefî es-Seyyîd, *İtticahâtu'r-Rivâyeti'l-Arabiyye fi Mısır Münzü'l-Harbi'l-Âlemi es-Sanî*, Kahire, 1967.

Taha Hüseyin, *Muazzebûne fi'l-Ard*, Kahire, Dâru'l-Meârif, 1977.

William L. Cleveland, *Modern Ortadoğu Tarihi*, İstanbul, 2008.